

Valtiovarainministeriö
JulkiCT-osasto

Lausuntopyyntö 15.3.2019 (VM151:00/2018)

Liikenne- ja viestintäministeriön kirjallinen lausunto kansallisen tekoälyohjelma AuroraAI:n kehittämis- ja toimintasuunnitelmasta vuosille 2019-2023

Liikenne- ja viestintäministeriö kiittää mahdollisuudesta lausua AuroraAI-ohjelman kehittämis- ja toimintasuunnitelmasta.

Toimeenpanosuunnitelmassa esitetään näkemys siitä, miten Suomen ja erityisesti julkisen hallinnon siirtymistä tekoälyaikaan tulisi vauhdittaa tulevana vuosina ihmiskeskeisesti, tietoturvallisesti ja eettisesti kestäväällä tavalla, jotta palvelujen tuottaminen voidaan toteutettua tehokkaammin.

Asiakaslähtöinen palvelukonsepti ja uusi organisointimalli, jossa tarjotaan kansalaisten palveluita elämäntapahtumien näkökulmasta on kannatettavaa. Myös kuvattu verkostomainen toimintatapa ja yhteistyö kansalaisten ja yritysten välillä on tärkeää. Liikenne- ja viestintäministeriö kannattaa ohjelman tavoitteita, mutta esittää seuraaviin asioihin kiinnitettävän lisähuomiota, jotta ohjelman toteuttaminen sujuisi mahdollisimman tehokkaasti.

Jotta AuroraAI:ssä mainittu tavoite tarjota kansalaisille palveluita entistä monipuolisemmin, yhteentoimivammin ja sujuvammin toteutuisi, tulisi kehittämis- ja toteutussuunnitelmassa ensiksi täsmentää ja konkretisoida ohjelman tavoitteet ja visio. Liikenne- ja viestintäministeriö katsoo, että näin ison ja kompleksisen kokonaisuuden toimeenpanon vaiheistukseen ja seurantaan pitää kiinnittää erityistä huomiota. AuroraAI-konsepti tarvitsisi konkreettisen tiekartan, joka kuvaisi vaiheittain sen kehityksen nykytilasta kohti tavoitetilaa.

Esimerkiksi lainsäädännön reunaehdot ja tietosuoja tulee ottaa huomioon ennen elämäntapahtumahankkeiden aloittamista. Ennen kehittämis- ja toteutussuunnitelmassa mainittujen elämäntapahtumien priorisointia olisi tärkeää selvittää säädöspohjan nykytila ja tarvittavat säädösmuutokset, jotta AuroraAI-konsepti on kypsä toteutettavaksi. Esimerkiksi liikenne- ja viestintäministeriön valmisteleva laki liikenteen palveluista sisälisi laajamittaisen selvitystyön, joka johti uraauurtavaan tietolainsäädäntöön mm. olennaisten tietojen ja rajapintojen avaamisesta, yhteentoimivuudesta ja automaatiokehityksestä. Vasta tämän jälkeen käynnistettiin kasvuohjelma ja yrityksiä koskevat laajamittaiset toimet ekosysteemien synnyttämiseksi.

Liikenne- ja viestintäministeriö näkee elämäntapahtumiin liittyvän ohjelman etenemistavan positiivisena. On kuitenkin syytä kiinnittää huomiota ja varmistaa teknologisen toteutuksen mahdollisuudet, yksilön yksityisyyden suojan todellinen toteutuminen, kaupallisten toimijoiden rooli ja kansalaisten yhdenvertaisuuden toteutuminen. Lisäksi tulisi analysoida nykyiset tietovarannot ja niiden data, selvittää tiedon käyttöoikeudet sekä selvittää ohjelman vaikuttavuus, mittaristo ja kustannus-hyöty-laskelmat.

Tiedon saatavuus ja käyttöoikeudet ovat tiedolla johtamisen keskeisiä rakennusaineita, jolloin julkisen että yksityisen sektorin tiedon saatavuutta ja käyttöoikeuksia on edistettävä yhteisillä pelisäännöillä ja tarpeen mukaan lainsäädännöllä. Tätä varten tulee tunnistaa tietovirrat ja ratkaista tiedon välittämiseen, tiedon siirtoon ja tietovarantoihin liittyvä juridinen viitekehys.

Lisäksi on huolehdittava siitä, että myös elinkeinoelämä on mukana AuroraAI-hankkeessa jo alusta asti. On varmistettava, että suunnitelluissa liiketoimintatapahtumissa on mekanismit, joiden kautta yrityksillä on aidosti liiketoiminnallista insentiiviä osallistua toimintaan. Olisi tärkeätä luoda ekosysteemejä, jossa viranomainen on neutraalina toimijana muiden toimijoiden joukossa, jotta viranomainen ei omalla toiminnallaan monopolisoi itseänsä ekosysteemiksi ja sanele sen ratkaisuja, vaan toimii yhtenä osana sitä. Viranomaisen rooli ja viranomaisen lakisääteinen tehtävä tulisi tehtäväkuvauksen ja eri toimijoiden roolituksen kautta tehdä läpinäkyväksi ja selkeämmäksi.

Liikenne- ja viestintäministeriö näkee erittäin hyvänä ja tärkeänä mahdollisuutena AuroraAI:n OmaData –ajattelun. Jos kansalaiset ja yritykset pystyvät hallitsemaan datojensa käytön luvitusta keskitetysti, mahdollistaa se aivan uudenlaisten palvelujen tuottamisen näille toimijoille esimerkiksi yhdistelemällä nykyisin yksityisen ja julkisen sektorin hallussa olevia aineistoja.

OmaData-lähestymisen toteutuminen viranomaispalveluissa vaatii merkittävää poikkihallinnollista yhteisten tulkintojen määrittämistä sekä tiedon toissijaista käyttöä koskevaa lainsäädännöllistä valmistelutyötä. Onkin hyvä, että hankkeessa pyritään tiiviiseen yhteistyöhön jo käynnissä olevien kehityshankkeiden (kuten IHAN) kanssa.

Tekoälyyn nojautuvan automaattisen päätöksenteon kriteerien ja menettelyjen tulisi olla läpinäkyviä ja niiden osalta on arvioitava huolellisesti perusoikeuksien toteutuminen. Algoritmien läpinäkyvyys on varmistettava tarvittaessa tarkentamalla sääntelyä esimerkiksi viranomaisten julkisuusperiaatteen osalta. Läpinäkyvyys on tärkeätä kansalaisten luottamuksen vahvistamiseksi ja se on kyettävä tarjoamaan kansalaisille ymmärrettävässä muodossa. Luottamuksen lisäämiseksi tulisi pohtia toimia, jotka parantavat ihmisten mahdollisuuksia ymmärtää tekoälyn tekemiä päätöksiä.

Konsepti koskee laajasti eri sektoreita ja sillä olisi toteutuessaan laajoja vaikutuksia niin organisaatioiden johtamiseen, organisointiin ja palveluiden järjestämiseen. Päätöksenteossa hyödynnetään monen hallinnonalan substanssiosaamista monella eri tavalla. Kehittämisen ja toimintasuunnitelmassa AuroraAI:n kytköstä substanssiorganisaatioihin jää

kuitenkin vielä epäselväksi. Liikenne- ja viestintäministeriö kannustaa Aurora AI:n puitteissa vauhdittamaan ja skaalaamaan jo käynnissä olevia tekoälyä ja automaattista päätöksentekoa hyödyntäviä hyväksi havaittuja hankkeita. Lisäksi niillä alueilla, joissa ei ole lainsäädännöllisiä esteitä, tulisi edetä nopeasti käytäntöön ketterien kokeilujen kautta. Kokeilujen tulokset voitaisiin näin hyödyntää hankkeen edetessä.

AuroraAI:n kehitystyössä tulee jatkaa vuoropuhelua yli politiikkasektorirajojen, jotta löydetään uusien ratkaisuja ja vaihtoehtoja. Liikenne- ja viestintäministeriö yhtyy liikenne- ja viestintäviraston lausuntoon koskien keskustelevien ajoneuvojen palveluja. Liikenne- ja viestintä-alalla kehitetään Eurooppa-tasolla julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyönä tienkäyttäjille keskustelevien ajoneuvojen palveluja, jotka hyödyntävät dynaamisia verkottuneita tiedonvaihtopalustoja. Niiden avulla voidaan tarjota palveluja, jotka mahdollistavat loppukäyttäjille turvallisempaa liikennettä ja maiden rajat ylittäviä, yhteen toimivia palveluja sekä yrityksille mahdollisuuden päästä koneoppimisen (tekoälyn) kasvupalustoille ja tehdä yhä laadukkaampia palveluita.

Laura Vilkkonen
Osastopäällikkö, ylijohtaja
Tieto-osasto

Lotta Engdahl
Erityisasiantuntija
Tieto-osasto

Tiedoksi

Kirjaamo LVM